

JAZYK A REČ

jazyk = abstraktný systém lexikálnych a gramatických znakov, prostriedok myslenia a dorozumievania pre isté spoločenstvo ľudí

reč = konkrétna realizácia jazyka, zvukovo/písomne vyjadrovaný hovor

jazykový znak = zastupuje konkrétne veci z reálneho sveta, napr. pojem *rieka* zastupuje konkrétny útvar, **zvuková a obsahová zložka**, ktorá musí byť ustálená, **náuka o znakoch - semiotika**

VZNIK JAZYKA

- jazyk vznikol **asi pred 100 000 rokmi** na viacerých miestach Zeme
- **prajazyk** = spoločný pôvodný jazyk pre viaceré príbuzné jazyky
- **veľa jazykov vymrelo**, momentálne **sa hovorí cca. 7000 jazykmi**
- reč mala i charakter grafických znakov, napr. **piktogram** = obrázok nahrádza text

DELENIE JAZYKOV

1. prirodzený: najprv vo zvukovej forme, potom v písomnej, univerzálna platnosť, rozumejú mu všetci členovia určitého etnického alebo národného spoločenstva, môžu prestať plniť funkciu materinského a národného jazyka

2. umelý/plánovaný: najprv v písomnej forme, potom v zvukovej, ohraničená platnosť, najúspešnejším pokusom o vytvorenie umelého jazyka je esperanto, ďalšie príklady: Klingonov jazyk, jazyk Stredozeme, symbolické jazyky v matematike, programovacie jazyky

3. materinský:

4. úradný/štátny:

5. cieľový: napr. SJ pre žiakov inej národnosti na území Slovenska (Maďari, Rómovia, Rusíni)

6. cudzí: napr. slovenčina pre ľudí prichádzajúcich z iných krajín na naše územie

7. mŕtvy: prestal plniť funkciu materinského a národného jazyka, napr. latinčina, stará gréčtina

Funkcie jazyka: dorozumievacia, poznávacia, expresívna, estetická, reprezentatívna

JAZYK A PÍSMO

1. VETNÉ PÍSMO: nazýva sa aj obrázkovým písmom, pretože **kresba znamenala celú vetu**, pôvod - Sumeri

2. POJMOVÉ PÍSMO: zobrazovať **pomocou obrázkov pojmy**, pôvod - Egypt (hieroglyfy), moderný variant: čínske a japonské písmo

3. SLABIČNÉ PÍSMO: predchodcom bolo sumerské klinové písmo, ktoré označovalo slabiky

4. HLÁSKOVÉ PÍSMO: jeden znak vyjadruje jednu hlásku, pôvod - Feničania, ktorí vytvorili spoluhláskovú abecedu 22 pímenami, sprava doľava

GRÉCKE PÍSMO: od 7. stor. pred n.l., začalo sa písať zľava doprava

- vyvinula sa z neho LATINKA, 24 písmen, najrozšírenejšie písmo na svete
- ovplyvnilo aj slovanské písmo: naši predkovia písali **hlaholikou** (malé písmená gréckej abecedy, niektoré znaky pravdepodobne orientálneho pôvodu, písmená vytvorené z upravených kresťanských symbolov, *Kyjevské listy* - najstaršia zachovaná pamiatka, 10. stor.), neskôr **cyrilikou** (veľké písmená gréckej abecedy, zjednodušená hlaholika), **azbuka** = zjednodušená cyrilika

VÝVIN JAZYKA

Indoeurópske jazyky

- väčšina európskych a ázijských jazykov vznikla pravdepodobne z jediného jazyka = indoeurópsky prajazyk

- všetky indoeurópske jazyky majú **veľa spoločných hlások v slovných základoch**, napr.:

matka: madre, mother, Mutter, mère

stát: stehen, stand, istem

dcéra: dotter, Tochter, daughter

- asi polovica ľudstva hovorí jedným z indoeurópskych jazykov
- jazyky, ktoré nepatria k žiadnej rodine jazykov = „jazyky-sirotky“, napr. jazyk Baskov

1. slovanské jazyky

2. baltské jazyky: litovčina, lotyščina

3. germánske jazyky: dánčina, nórčina, islandčina, angličtina, holandčina, nemčina, flámčina

4. románske jazyky: francúzština, taliančina, španielčina, katalánčina, portugalčina, rumunčina, moldavčina

5. keltské jazyky: írčina, waleština, bretónčina

6. grécky jazyk: tzv. novogréčtina existuje od 15. stor.

7. albánsky jazyk

8. arménsky jazyk

9. indické jazyky: hindčina, bengálčina

10. iránske jazyky: perzština, kurdčina, rómčina, atď.

Slovanské jazyky

– tzv. **praslovančina** existovala 2 až 3 tisícročia, nezachovali sa žiadne písomné pamiatky, používala sa na území **medzi Dneprom a Vislou**

– **v období sťahovania národov** (4. - 6. stor.) sa z praslovančiny sformoval **západný, východný a južný dialekt**, z ktorých sa vyvinuli jednotlivé slovanské jazyky

Východoslovanské jazyky = ruština, ukrajinčina, bieloruština, rusínsky jazyk

Západoslovanské jazyky = slovenčina, čeština, poľština, lužická srbčina

Južnoslovanské jazyky = srbčina, chorvátčina, slovinčina, macedónčina, bulharčina

Rozdiely medzi slovenčinou a češtinou

– čeština nemá dvojhlásky **ia/ie/iu**: *více – viac, lepší – lepšia*

– **neplatí zákon o rytmickej krátení**: *spívání, loukám*

– **tvrdé spoluhlásky sú v češtine často tam, kde sú v slovenčine mäkké**: *zbavit*

– **neurčitok** je zakončený v češtine nielen na **-t/-ct**, ale **aj na -ti/-ci**: *péct, ale aj péci*

– **v 1. osobe sg.** prevláda zakončenie na **-u**: *nesu*

– **rôzna lexika**: *krabice/škatuľa, moc/veľa, brýle/okuliare, zbytek/zvyšok*

bohemizmy = slová prevzaté z češtiny, ktoré sú v slovenčine nevhodne používané

Jazyky národnostných menšín na Slovensku

maďarčina – nepatrí do indoeurópskej rodiny, ale do ugrofínskej rodiny jazykov, do uralskej vetvy

rómsky jazyk – dostal sa do Európy cca. v 13. stor., pôvod = sever dnešného Afganistanu/severná India, na Slovensku je rómsky jazyk kodifikovaný a je aj vyučovacím jazykom

hebrejský jazyk – hovoria ním Židia, patrí do skupiny semitských jazykov, pred holokaustom hovorili Židia na Slovensku tzv. jidiš, ide o germánsky jazyk s prvkami románskych a slovanských jazykov, dnes sa používa najmä na území USA

Ukážky rôznych typov písma

ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ
a	b	v	g	d	e	ž	dz	z	ī	i	ǵ,y
ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ
k	l	m	n	o	p	r	s	t	u	f	χ
ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ
ō	ts	tš	š	št	o, e	ü	ı	ye, ya	yo	yu	
ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ	ᐅᐅ
ō	ē	yō	yě	θ	ū						

Азбука – *Азбука*

А а	<i>А а</i>	а	П п	<i>П п</i>	р
Б б	<i>Б б</i>	б	Р р	<i>Р р</i>	г
В в	<i>В вв</i>	в	С с	<i>С с</i>	с
Г г	<i>Г г</i>	г	Т т	<i>Т т</i>	т
Д д	<i>Д д</i>	д	У у	<i>У у</i>	и
Е е	<i>Е е</i>	je (-e)	Ф ф	<i>Ф ф</i>	г
Ё ё	<i>Ё е</i>	jo (-o)	Х х	<i>Х х</i>	ch
Ж ж	<i>Ж ж</i>	ж	Ц ц	<i>Ц ц</i>	с
З з	<i>З з</i>	з	Ч ч	<i>Ч ч</i>	з
И и	<i>И и</i>	и	Ш ш	<i>Ш ш</i>	ш
Й й	<i>Й й</i>	й	Щ щ	<i>Щ щ</i>	ш
К к	<i>К к</i>	к	Ъ ъ	<i>Ъ ъ</i>	
Л л	<i>Л л</i>	л	Ы ы	<i>Ы ы</i>	у
М м	<i>М м</i>	м	Ь ь	<i>Ь ь</i>	
Н н	<i>Н н</i>	н	Э э	<i>Э э</i>	е
О о	<i>О оо</i>	о	Ю ю	<i>Ю юю</i>	ju (-u)
			Я я	<i>Я я</i>	ja (-a)